

חלק א' - רקע ומצב קיים

נתונים גיאוגרפיים

יער אליקים משתרע על פני שטח של כ- 1,000 דונם, בקצה הצפוני מערבי של רמות מנשה. גבולו הצפוני הוא נחל יוקנעם, המהווה גם את גבולה הצפוני של רמת מנשה. היער הוא חלק מיערות מנשה, מהגדולים ביערות ישראל שניטעו על ידי הקרן הקיימת לישראל החל משנת 1928, על פני שטח נרחב בין יקנעם בצפון למגידו בדרום. יער אליקים כולל בעיקר יערות נטועים בין יקנעם לבין כביש 70, בנוסף לרצועת יער נטוע אשר מפריד בין יקנעם המושבה ליקנעם עלית, וגוש יער טבעי מצפון ליישוב אליקים.

איזור היער מתחלק גיאוגרפית לשני חלקים עיקריים:

- שלוחה מוארכת המקבילה לנחל יקנעם ולכביש הראשי העובר בו (כביש ואדי מילק-כביש 70). גבולה הדרומי של השלוחה הוא נחל קרת וכיוונה צפון מזרח - צפון מערב. העיירה יקנעם יושבת על מרבית השלוחה.
- החלק המזרחי, אשר כולל שתי גבעות שנתחמות בדרומן בנחל קרת התחתון. על חלקן המזרחי והדרומי של הגבעות יושבת חלק מיקנעם המושבה. קטע נוסף, המסומן בתחום היער, הוא המשכה של יקנעם המושבה שמדרום לנחל קרת, והוא ממוקם לרגלי רמת מנשה, בשטח ששייך גיאוגרפית לשולי עמק יזרעאל.

המבנה הטופוגרפי הכללי של איזור רמות מנשה הוא של קער גיאולוגי גדול, המפריד בין הר כרמל בצפון לרכס אום אל פחם שמדרום. הקער מתחלק לשניים: חלק עיקרי, היורד לדרום מערב, וחלק קצר יותר, היורד לצפון מזרח, לכיוון עמק יזרעאל, אשר בו נמצא יער אליקים. שכבות הסלע באזור נוטות דרומה, מכיוון הכרמל למרכז הקער. בתוך הקער השתמרו תצורות סלע צעירות יחסית השייכות לחבורת עבדת (תקופת האיאוקן, תצורת עדולם). ככל שהשכבות עולות הוסרו השכבות הצעירות יותר ונחשפות שכבות עתיקות יותר, המשתייכות לחבורת הר הצופים (תצורות משש, עירב, טקיה). צפונה מנחל יקנעם (בתחום הכרמל) יורדות השכבות לחבורת יהודה (תקופות הטורון והקנומן, תצורת מראשה).

המסלע הוא בעיקרו קרטוני רך מתקופת האיאוקן (לעתים עם רובדי צור) וקרומו העליון הוא מסלע קשה יותר (קרום נארי). תצורת משש מורכבת מחואר קרטוני, תצורת עירב מורכבת מקירטון חוארי, תצורת טקיה מחואר, תצורת עדולם מחילופין של קרטון קשה, אבן גיר קשה וצור ותצורת מראשה בנויה קרטון לבן ונקבובי.

ברוב שטחן של רמות מנשה סלעי הקרטון יצרו מורפולוגיה גלית ומתונה של פני השטח - גבעות מעוגלות, עמקים רחבים. רק החלק המזרחי של הרמות מתאפיין בגבעות בעלות מדרונות תלולים היורדים לעמק יזרעאל, המשתפלות מגובה של כ-200 מ' מעל פני הים לגובה של כ-70 מ'.

קרקע האזור היא רנדזינה אפורח על תשתית קרטון או חומה על תשתית של גיר צורני. שכבת הקרקע רדודה בדרך כלל.

אקלים האזור הינו לח למחצה ונוח יחסית לתושביו. האזור מתאפיין בריבוי משקעים, עם כמות משקעים ממוצעת של 670 מ"מ בשנה. הטמפרטורה השנתית הממוצעת היא 18 מעלות צלזיוס, בדומה לכרמל, אך בשל המרחק מהים התנודה היומית השנתית גדולה יותר מאשר בכרמל.

אופי היער והיעור: יער אליקים הינו ברובו יער נטוע אשר יוצר נוף יער גדול ורצוף, המורכב ממינים מחטניים (אורן ירושלים, אורן ברוטייה וברוש מצוי), בנוסף למיני בוסתן רחבי עלים (זית, חרוב) ומיני חורש טבעי. בשנים האחרונות, עקב פגיעת מזיק בעצי אורן ירושלים, הוחל בתהליך של כריתת עצים חולים וחיידושם במיני יער אחרים ועצי חורש טבעי.

באופן כללי במרכז קער גיאולוגי הסלעים בתצורות הקרטוניות רכים ונקבוביים יותר והחורש הטבעי בהם מפותח יותר. ביער אליקים, אשר נמצא בשולי הקער, הסלעים בתצורות הקרטוניות קשים יותר ופחות נקבוביים וכמעט שלא מתפתחים עליהם מרכיבי חורש. הצומח הטבעי כולל בעיקר בתות, המאופיינות בכיסוי סלע גבוה.

ליער הנטוע בתחום יער אליקים יש תרומה חיובית להתפתחות תת יער של רחבי עלים. סביבת היער אפשרה התפתחות נמרצת של צומח טבעי ויצירת יער רב גוני ורב גילי. החלק המרכזי של שלוחת יער אליקים מתאפיין בחברת אלון תבור ולבנה רפואי, אליה מתלווים אלה ארץ ישראלית ואלת המסטיק. בחלק המערבי של השלוחה נפוצים עצי אשחר רחב עלים, אוהבי הצל. ככל שמתקדמים מערבה ולכיוון צומת אליקים הצומח הטבעי מתמעט.

גבעות המזרחיות, שתשתיתן היא קרטון של תצורות עדולם ומראשה, התפתח בשטחי יער שנכרתו תת יער המאופיין על ידי אשחר רחב עלים. בקטעים שלא היו מכוסים ביער נטוע גדלים על תצורת מראשה סירה קוצנית ואשחר ארץ ישראלי. החלק הדרומי של יער אליקים, שתשתיתו היא בעיקר חוואר של תצורת טקיה, מכוסה בצומח עשבוני חד שנתי.

מעריך היישובים סביב יער אליקים כולל את היישוב העירוני יקנעם עילית, את המושבה יקנעם ואת היישוב הקהילתי אליקים.

מערכת הדרכים באזור היער כוללת את כביש ראשי מס' 70 אשר עתיד להפוך לקטע 18 של כביש 6. – כביש זה תוחם את היער בחלקו הצפון-מערבי. כביש אזורי מס' 672 ממחלף אליקים לכוון יישובי רמות מנשה. כביש זה תוחם את היער במערבו.

במרחב הסובב את יער אליקים פזורים מספר אתרי טבע, נוף, ארכיאולוגיה ומורשת כגון תל יקנעם, בו נחשפו שרידי עיר מבוצרת מתקופת הברונזה הקדומה ועד התקופה הצלבנית והממלוכית; עיינות יקנעם שני מעיינות קטנים בתחום המושבה יקנעם; עין אליקים מעיין הנובע בראש נחל תות, ממזרח לאליקים ועוד. דרומית מזרחית לעיר יקנעם משתרע פארק רמת מנשה, המתאפיין במרחבים של נוף פתוח, יערות מגוונים, שטחי חקלאות ומרעה ויישובים כפריים. בפארק אתרים ייחודיים של טבע, נוף ומורשת והוא הוכרז כ"מרחב ביוספרי" על ידי אונסק"ו חשנה. ברצועת היער הצמודה לכביש 70 קיימים שני חניונים (חניון "אסם" וחניון "פורת"), המקושרים באמצעות דרך שירות.

יער אליקים מהווה חלק מרצף יחסי של שטחים פתוחים וגדולים בעלי ערכיות גבוהה אשר כוללים, את שמורת הר הכרמל מצפון-מערב ואת פארק רמת מנשה מדרום-מזרח, בנוסף לערוצי נחלים רבים והשטחים חקלאיים הנרחבים של עמק יזרעאל ממזרח. מרחב היער מהווה מסדרון אקולוגי ירוק ורצוף, המקשר בין חלקו הצפוני לחלקו הדרומי של החבל הימי תיכוני (מחגליל לכרמל, רמת מנשה, חשומרון, הרי יהודה עד לנגב) וחשיבותו לשמירת המגוון הביולוגי באזור בפרט ובמדינת בכלל גבוהה ביותר.

בחלקו העליון של היער מצויים מספר קטעי קרחת יער, תמאפשרים תצפיות מרהיבות לכיוון הר הכרמל.

תכניות סטטוטוריות החלות על שטח יער אליקים

תמ"א 22 ליער וייעור - תמ"א 22 מייעדת ביער אליקים 850- דונם של יער, מתוכם :

700- דונם - יער נטע אדם קיים

120- דונם - יער טבעי לשימור

30- דונם - יער פארק קיים

תמ"א 35 - תכנית מתאר ארצית משולבת לבנייה, למגורים ולפיתוח

כל השטח הוא מרקם שמור משולב, באזור המערבי יער לפי תמ"א 22.

תמ"מ 2 - תכנית מתאר מחוזית, מחוז צפון - מרבית שטח היער מיועד בתמ"מ ל"קרקע

חקלאית", השטח המפריד בין יקנעם המושבה ליקנעם עילית, המיועד ל"יער".

תמ"מ 9/2 - תכנית מתאר מחוזית, מחוז צפון - מרבית השטחים המיועדים בתכנית

ליער מוגדרים בתמ"מ כ"שטח יישוב עירוני". כתם היער המערבי (צפונית לצומת

אליקים) מיועד בתמ"מ 9/2 ליער נטע אדם קיים וליער טבעי לשימור.

תכנית מתאר מקומית יקנעם עילית ג/297 - מרבית השטח המיועד ליער מוגדר

בתכנית יקנעם כ"שטח יעור".

חלק ב' - התכנית המוצעת

מטרת התכנית :

הגנה על ערכי הטבע והנוף באזור, תוך יצירת מסדרון רציף וגדול של שטחים פתוחים וירוקים, המקשר בין חלקו הצפוני לחלקו הדרומי של החבל היס תיכוני.

כאמצעי להשגת מטרת העל של התכנית נקבעה מטרה יישומית - קביעת הגבולות המדויקים והשימושים העיקריים ליער, על פי הוראות תמ"א 22.

בהתאם לכך נקבעו מספר מטרות משנה ואמצעים להגשמתן :

א. שימור וטיפול ערכי הטבע והנוף באמצעות פירוט שטחים על פי תמ"א 22 לשטחי יער ויעוד שטחי יער קיימים, נוסף על אלה המאושרים על פי התמ"א.

ב. פיתוח היער והחורש למטרות נופש ותיירות באמצעות תכנון מערך נופש לשימוש רב תכליתי לרווחת הציבור בשטחי היער והחורש ; הגדרת מוקדים ושכילים לפיתוח נופש ביער.

תיאור כללי של השטח התחום בתכנית :

מבחינה סטטוטורית מחולק שטח יער אליקים בין שתי תכניות סטטוטוריות שונות המצויות בשני מחוזות שונים במשרד הפנים הגובלים זה בזה : מחוז צפון, בו כלול החלק הגדול של השטח ומחוז חיפה בו כלולים שטחים במערב היער. התכניות כוללות רצועה רציפה של יערות נטועים מדרום לכביש יקנעם-אליקים (כביש 70) וגוש יער נטוע בין המושבה יקנעם ליקנעם עילית. כמו כן כוללת התכנית גוש יער טבעי מצפון ליישוב אליקים.

ייעודי קרקע בתכנית כוללים יער נטע אדם קיים בו יותרו טיפול יערני, רעייה, פיתוח פינות הנצחה לתורמים, פינות ישיבה, טרסות אבן ושכילים ודרכי שירות ליער ; יער טבעי לשימור בו יותרו פעולות ממשק נדרשות, שיקום וחידוש היער ורעייה ; יער פארק קיים בו יותרו פעולות ממשק נדרשות, פעילות יערנית ופיתוח שבילי טיול ודרכי שירות.

מערך הנופש והתיירות ביער כולל : טיילת לאורך קו התפר בין היער ליקנעם עילית שתכלול בית קפה-מזנון, פינות ישיבה, תצפיות נוף, מתקני משחק ושילוט ; שביל הולכי רגל/אופניים לא סלול, שמלווה את הטיילת לכל אורכה, במפלס נמוך ממנה ושנתיבו

יחדור פנימה לתוך היער; חניונים המיועדים לשחות ובילוי בחיק היער, בהם יותרו גינון ונטיעות, שולחנות פיקניק, דרכים וחנייה, פינות הנצחה לתורמים.

הקשרים הצפויים בין ייעודי הקרקע בתכנית לשימושים וייעודים אחרים ביער אליקים וסביבתו:

יער אליקים, אשר "עוטף" את היישובים יקנעם עילית ויקנעם המושבה, מהווה עורף ירוק פתוח, אשר יתרום לאיכות החיים של תושביהם, שייהנו מקרבת היער אשר יהווה עבורם "ריאה ירוקה" ומרחב לנופש ופנאי בחיק הטבע. ליער שנמצא על המדרון שבין יקנעם המושבה ליקנעם עילית חשיבות רבה, ביצירת הפרדה בין שני היישובים - הכפרי והעירוני ובשמרו על ייחודה של יקנעם המושבה, כאזור בעל חזות כפרית מיוערת.

רצף השטחים המוגנים הגדול, שכולל יערות, שמורת טבע, שטחים חקלאיים וערוצי נחלים יסייע לשימור המערכת האקולוגית והנופית והמגוון והעושר הביולוגי במרחב יער אליקים.

קרן קימת לישראל
אזור מנשה השרון
אגף היערות
יקנעם